

УДК 658.589.001.5:621

С. А. Попель

Хмельницький національний університет

**АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ**

S. A. Popel'

Khmelnsky National University

**THE ANALYSIS OF INNOVATIVE ACTIVITY
OF ENGINEERING COMPANIES OF KHMELNITCHYNY**

У статті проаналізовано сучасний стан інноваційної активності машинобудівних підприємств Хмельницької області. На основі аналізу визначено основні проблеми й тенденції розвитку інноваційної діяльності підприємств.

Ключові слова: *інноваційна активність, технологічний розвиток, інноваційна продукція, впровадження інновацій.*

In the article current state of innovation activity of engineering companies of Khmelnsky region is analyzed. On the basis of the analysis the main problems and trends of the development of enterprises innovation activity are determined.

Key words: *innovation activity, technological development, innovation products, innovation.*

Постановка проблеми. Підґрунтям сучасної конкурентоспроможності підприємств, їх продукції та послуг, сучасного розвитку виробництва є інновації, які створюють конкурентні переваги, що дозволяють оновлювати асортимент виготовленої продукції та технології її виробництва за допомогою впровадження результатів наукових і проектних розробок, орієнтуючи їх на прискорення інноваційних процесів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останнім часом вивчення інноваційної активності набуває все більшого поширення. Заслужують на увагу у цій сфері дослідження таких видатних українських вчених: В. П. Александрова, Ю. М. Бажал, В. О. Василенко, В. М. Гейця, Н. П. Гончарова, М. А. Йохни, С. М. Ілляшенка, С. Ф. Покропівного, В. В. Стадник, Л. І. Федулової, П. С. Харіва. Проте недостатньо вивченими залишаються тенденції розвитку сфери інноваційної діяльності підприємств машинобудування Хмельницької області.

Метою написання статті є аналіз стану інноваційної активності підприємств машинобудування Хмельниччини і визначення основних проблем та тенденцій розвитку цієї галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Галузь машинобудування є однією з провідних як в Україні, так і в Хмельницькій області, інноваційний розвиток якої впливає на розвиток промисловості країни в цілому. Проте останнім часом інноваційний розвиток машинобудування характеризується низьким рівнем винахідливості та інноваційної активності, що призвело до зниження конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на міжнародних ринках.

Ситуація, що склалася в сфері інноваційного розвитку машинобудівної галузі, в першу чергу, обумовлена негативним впливом довготривалої перебудови економіки країни, яка розпочалася в 90-ті роки, крім того, впливом багатьох факторів, серед яких слід відзначити визначені у дослідженні Держкомстату України, а саме [2]: нестача власних коштів (зазначили 80,1 % підприємств); великі витрати на нововведення (55,5 %); недостатня фінансова підтримка держави (53,7 %); високий рівень економічного ризику (41 %); недосконалість законодавчої бази (40,4 %); тривалий термін окупності інновацій (38,7 %); відсутність коштів у замовників (33,3 %); відсутність кваліфікованого персоналу (20 %); труднощі в налагодженні кооперації з іншими підприємствами й науковими організаціями (19,7 %); недостатня інформація про ринок збуту (17,4 %); недостатня інформація про нові технології (17,3 %); відсутність попиту на інноваційну продукцію (16 %); несприйняття підприємствами нововведень (15,5 %).

Для визначення проблем, які існують на сьогодні у сфері інноваційного розвитку підприємств машинобудівної галузі, та перспектив подальшого розвитку проаналізуємо стан інноваційної діяльності цієї галузі на рівні Хмельницької області.

Проведемо аналіз динаміки стану інноваційної активності в машинобудівній промисловості за 2005–2012 роки в Хмельницькому регіоні за допомогою табл. 1.

**Інноваційна активність підприємств машинобудування
за напрямками проведення інновацій у Хмельницькій області [3–7]**

Рік	Кількість підприємств, що впроваджують інновації	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	Напрями проведених інновацій					
			Внутрішні НДР	Зовнішні НДР	Придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	Навчання та підготовка персоналу	Ринкове запровадження інновацій	Інші
2005	9	15,50	2	1	2	-	1	4
2006	8	12,90	1	-	2	-	1	4
2007	12	19,00	1	1	4	-	-	6
2008	7	11,50	1	-	3	1	-	3
2009	8	13,80	-	-	7	1	-	3
2010	11	18,96	-	1	5	2	-	5
2011	18	31,00	-	-	10	2	1	6

Як бачимо з даних, наведених у табл. 1, за досліджуваний період досить незначна кількість машинобудівних підприємств Хмельниччини займалася інноваційними дослідженнями, їх питома вага у загальній кількості підприємств становила від 11,50 %, або 7 підприємств, у 2008 році до 31,00 % (18 підприємств) у 2011 році. Такий низький відсоток інноваційно-активних підприємств у 2008 році можна пояснити фінансовою кризою, яка змусила вітчизняні підприємства значно скоротити власні витрати, в тому числі, й на інноваційну діяльність. Вже з наступного року відбулося поступове зростання кількості підприємств, які здійснюють інновації, що привело до найбільшого значення цього показника за весь досліджуваний період. У 2011 році він становив 31,00 % підприємств від загальної кількості (рис. 1).

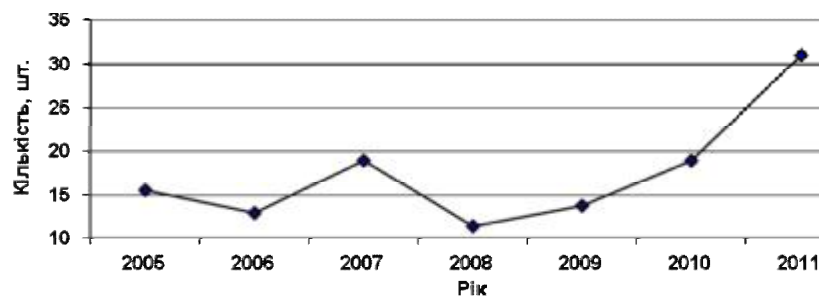

Рис. 1. Динаміка питомої ваги підприємств, які впроваджують інновації в Хмельницькій області

За сучасних умов ведення міжнародного підприємництва такий рівень інноваційної активності є недостатнім для того, щоб залишатися конкурентоспроможним. При цьому, слід відзначити, що за досліджуваний період частка інноваційно-активних машинобудівних підприємств у загальній їх кількості була вищою, ніж у більшості регіонів України, що й забезпечило Хмельниччині п'яте місце у рейтингу інноваційно-активних областей [8–10].

Якщо досліджувати інноваційну активність підприємств Хмельниччини за напрямками проведення інноваційних досліджень, то слід відзначити, що у більшості випадків підприємства здійснюють таку діяльність у напрямі придбання машин, обладнання та програмного забезпечення.

Вартим уваги є той факт, що в останні роки підприємства майже перестали проводити внутрішні і зовнішні науково-дослідні роботи, що теж є негативним фактором. Загалом, можна зробити висновок, що ситуація в Хмельницькій області щодо інноваційної діяльності підприємств машинобудування є подібною до тієї, яка склалася в країні в цілому.

На особливу увагу заслуговує аналіз фінансування витрат підприємств за напрямками інноваційної діяльності в Хмельницькій області (табл. 2).

З отриманих результатів доцільно зробити висновки про те, що тут також спостерігається ситуація, подібна до тієї, яка склалася в цілому в країні, тобто основними напрямками інноваційних витрат є придбання машин, обладнання та програмного забезпечення.

Однак, поряд із цим, існує і суттєва відмінність, а саме: в Хмельницькому регіоні з 2007 року майже не здійснюється фінансування таких напрямів інноваційної діяльності, як внутрішні НДР, зовнішні НДР та інші зовнішні знання.

Таблиця 2

**Розподіл фінансування витрат за напрямками інноваційної діяльності
машинобудівних підприємств Хмельницької області (тис. грн.) [3–7]**

Рік	Усього	Напрями фінансування інновацій				
		Внутрішні НДР	Зовнішні НДР	Придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	Інші зовнішні знання	Інші, в т. ч. на маркетинг і рекламу
2005	10393,0	534,0	43,0	3754,3	4575,7	1486,0
2006	7974,7	702,8	-	4050,2	2805,8	415,9
2007	8429,0	2,0	26,2	7596,0	-	804,8
2008	30616,2	4,0	-	29303,6	-	1308,6
2009	19354,1	-	-	17225,0	-	2129,1
2010	3803,3	-	17,5	966,6	-	2819,2
2011	11484,4	-	-	10457,4	-	1027,0

Як вже зазначалося раніше, найбільшу частку в загальних витратах на інноваційну діяльність займає придбання машин, обладнання та програмного забезпечення. Поряд із цим, слід відзначити досить високий рівень фінансування маркетингу і рекламної діяльності.

З рис. 2 видно, що аналізований період відзначався досить нестабільним станом фінансування, що, в першу чергу, обумовлено міжнародними кризовими явищами. Так, у 2008 році ми спостерігаємо значне зростання фінансування (максимальне значення цього показника в досліджуваному періоді – 30 616,2 тис. грн.), а в 2010 – навпаки, значне скорочення (мінімальне значення цього показника в досліджуваному періоді – 11 484,4 тис. грн.).

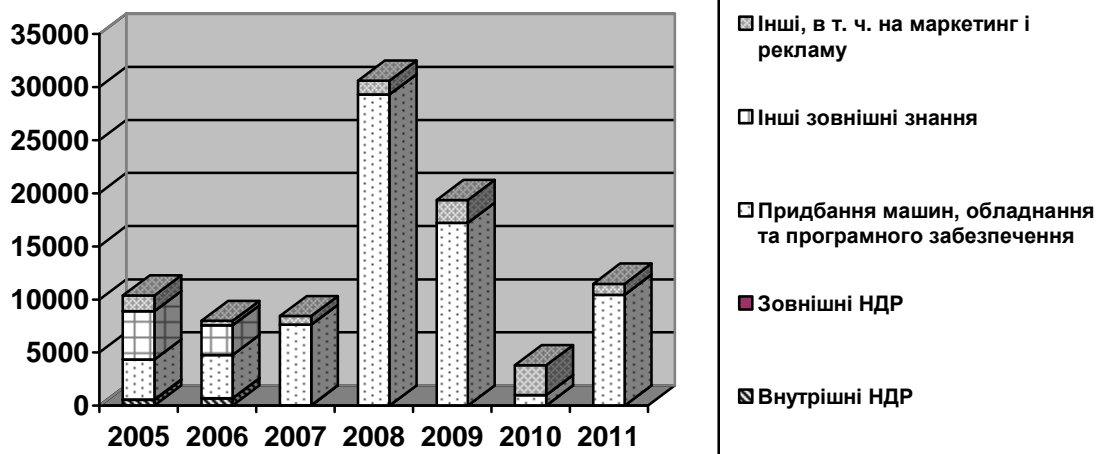

Рис. 2. Динаміка фінансування витрат за напрямками інноваційної діяльності машинобудівних підприємств України у 2005–2011 роках

Для більш повного аналізу слід проаналізувати джерела фінансування інноваційної діяльності машинобудівних підприємств Хмельниччини (табл. 3 і рис. 3).

Таблиця 3

**Розподіл загального обсягу витрат на інноваційну діяльність
за джерелами фінансування підприємств Хмельницької області (тис. грн.) [3–7]**

Рік	Усього	У тому числі за рахунок коштів			
		власних	держбюджету	іноземних інвесторів	кредитів
2005	10393	10393,0	-	-	-
2006	7974,7	4974,7	3000,0	-	-
2007	8429,0	8429,0	-	-	-
2008	30616,2	3442,6	-	-	27173,6
2009	19354,1	11214,1	-	-	8140,0
2010	3803,3	3803,3	-	-	-
2011	11484,4	11484,4	-	-	-

Основним джерелом фінансування інновацій та технологічного оновлення машинобудівних підприємств у 2005–2011 роках були власні кошти підприємств, а у 2007, 2010 та 2011 роках вони взагалі були єдиним джерелом.

Виключенням є лише періоди 2006 та 2008–2009 рр., коли фінансування здійснювалося не лише за рахунок власних коштів, а й за рахунок використання кредитних ресурсів. При цьому, слід відзначити, що в 2008 році питома вага кредитних ресурсів у загальному обсязі джерел фінансування становила близько 90 %.

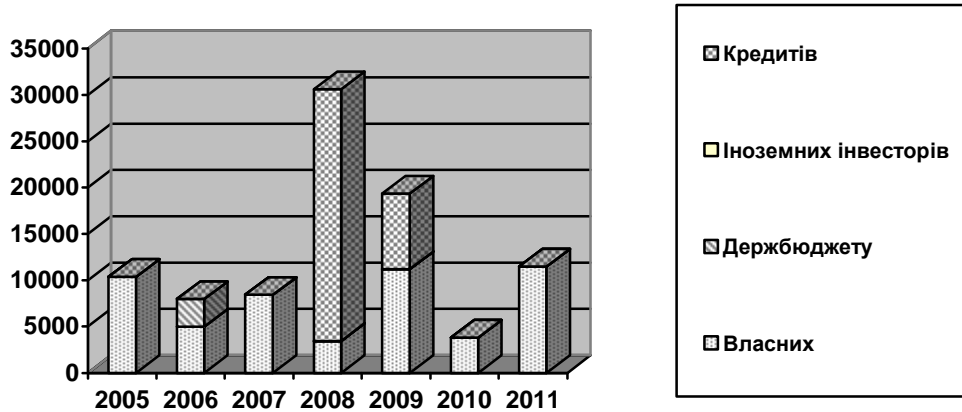

Рис. 3. Динаміка фінансування витрат за напрямками інноваційної діяльності машинобудівних підприємств Хмельниччини у 2005–2011 роках

Як бачимо з проведеного аналізу стану фінансування інноваційної активності підприємств машинобудування, найбільшою проблемою вітчизняних підприємств є практично відсутня державна фінансова підтримка. Ця ситуація є характерною не тільки для Хмельниччини, а й для країни загалом.

Протягом останніх років рівень державної підтримки пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки не мав стійко вираженого характеру. Фактичні витрати з державного бюджету на наукові дослідження і розробки зменшилися з 1,51 % валового внутрішнього продукту (ВВП) у 2007 р. до 0,76 % у 2010 р. У 2011 р. вони підвищилися лише до 1,28 % ВВП. Загальні витрати на наукові дослідження знизилися за цей період з 1,5 % у 2007 р до 0,7 % ВВП у 2010 р. У 2011 р. вони підвищилися лише до 1,28 % ВВП. Водночас, Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» бюджетні асигнування на науку передбачені в розмірі 1,7 % ВВП [1].

Дослідження інноваційної активності машинобудівних підприємств вимагає проведення порівняльного аналізу між витратами на інноваційну діяльність та обсягом реалізації інноваційної продукції (табл. 4). Аналіз співвідношення обсягів реалізованої інноваційної продукції допоможе визначити ефективність фінансування інноваційних проектів.

Таблиця 4

Співвідношення витрат на інноваційну діяльність та обсягів реалізованої інноваційної продукції підприємств машинобудування Хмельницької області у 2005-2011 роках [5–9]

Рік	Обсяги реалізації інноваційної продукції		Витрати на інноваційну діяльність, тис. грн.	Співвідношення обсягу реалізації інноваційної продукції до витрат на інноваційну діяльність
	тис. грн.	у % до загального обсягу реалізованої продукції		
2005	71890,9	14,4	10393	6,9
2006	48167,4	7,1	7974,7	6
2007	34877,8	3,7	8429,0	4,1
2008	21638,3	2,1	30616,2	0,7
2009	6694,0	0,9	19354,1	0,3
2010	13196,5	1,3	3803,3	3,5
2011	14467,6	1,1	11484,4	1,3

Дані, представлені у табл. 4, підтверджують факт неефективного використання фінансових ресурсів у сфері інноваційної діяльності, оскільки відсоток реалізації інноваційної продукції в загальному обсязі є досить незначним, протягом останніх трьох років він взагалі становить близько 1 %. У 2005 році значення цього показника було максимальним і становило 14,4 %, після чого відбулося різке його зниження і в 2009 році отримано його мінімальне значення (0,9 %). Схожа ситуація спостерігається і з показником співвідношення обсягу реалізованої інноваційної продукції і витрат на інноваційну діяльність.

Найвищого значення цей показник досягнув у 2005 році – 6,9, після чого відбулося його скорочення до 0,3 у 2009 році. Дещо покращилася ситуація у 2010 році, коли показник зріс до 3,5.

Як бачимо, на сьогоднішній день в області склалася досить складна ситуація, фінансування інноваційної діяльності є вкрай невдалим. І це, перш за все, пов'язано з тим, що кошти, які спрямовуються у сферу інноваційної діяльності, не завжди використовуються ефективно. Наприклад, у високо-розвинених країнах фінансування здійснюється в основному в інновації п'ятого і шостого технологічних укладів, а в Україні – в інноваційні дослідження третього і четвертого технологічних укладів. Таким чином, фінансування хоч і здійснюється, але воно є неефективним, оскільки кошти спрямовують у розвиток технологій, які вже по своїй суті є застарілими.

Проаналізувавши стан інноваційної активності вітчизняних підприємств на рівні країни загалом і Хмельницької області зокрема, можна визначити такі недоліки:

1. Держава практично не бере участі у підтримці інноваційних ініціатив підприємств машинобудування і не здійснює фінансової підтримки випуску інноваційної продукції.

2. Майже відсутня або є незначною кількість проведених зовнішніх і внутрішніх науково-дослідних робіт, що змушує закуповувати новітні розробки за кордоном.

3. Значний вплив на інноваційний розвиток підприємств Хмельниччини спричинила економічна криза і фінансова нестабільність.

4. Стан інноваційної активності підприємств машинобудування відображає загальну ситуацію у сфері інновацій у промисловості Хмельницької області.

5. Низький рівень технологічного розвитку машинобудівних підприємств.

6. Брак висококваліфікованих працівників-новаторів.

Висновки. Незважаючи на погравлення інноваційної діяльності в Хмельницькій області у 2011 р., все ж, стан інноваційної активності підприємств знаходиться на досить низькому рівні. Ця ситуація зумовлена дією багатьох факторів, серед яких найвагомішими є: відсутність коштів, зростання вартості кредитних ресурсів, відсутність державної підтримки, в результаті чого фінансово-економічний стан переважної більшості суб'єктів господарювання не дозволяє проводити активну інноваційну діяльність.

Список літератури

1. Колосок С. І. Аналіз інноваційного розвитку підприємств машинобудування [Електронний ресурс] / І. С. Колосок. – Режим доступу: <http://dSPACE.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/1587/1/probl%20ta%20persp%20N22%2028.pdf>.
2. Розвиток інноваційної та інвестиційної політики держави: Система державного управління та механізми державної підтримки інвестиційної та інноваційної діяльності : (матеріали наук. експертизи) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://in.ukrproject.gov.ua/files/content/concept_r.pdf.
3. Інноваційна діяльність промислових підприємств у Хмельницькій області у 2011 році : стат. зб. / Гол. упр. статистики у Хмельн. обл. ; під ред. начальника Гол. упр. статистики у Хмельн. обл., к.е.н. В. В. Скальського. – Хмельницький, 2012. – 86 с.
4. Інноваційна діяльність промислових підприємств у Хмельницькій області у 2010 році : стат. зб. / Гол. упр. статистики у Хмельн. обл. ; під ред. начальника Гол. упр. статистики у Хмельн. обл., к.е.н. В. В. Скальського. – Хмельницький, 2011. – 66 с.
5. Інноваційна діяльність промислових підприємств у Хмельницькій області у 2009 році : стат. зб. / Гол. упр. статистики у Хмельн. обл. ; під ред. начальника Гол. упр. статистики у Хмельн. обл., к.е.н. В. В. Скальського. – Хмельницький, 2010. – 95 с.
6. Інноваційна діяльність промислових підприємств у Хмельницькій області у 2008 році : стат. зб. / Гол. упр. статистики у Хмельн. обл. ; під ред. начальника Гол. упр. статистики у Хмельн. обл., к.е.н. В. В. Скальського. – Хмельницький, 2009. – 81 с.
7. Інноваційна діяльність промислових підприємств у Хмельницькій області у 2007 році : стат. зб. / Гол. упр. статистики у Хмельн. обл. ; під ред. начальника Гол. упр. статистики у Хмельн. обл., к.е.н. В. В. Скальського. – Хмельницький, 2008. – 77 с.
8. Наукова та інноваційна діяльність в Україні за 2011р. : стат. зб. / Держ. служба статистики України ; відп. за вип. І. В. Калачева. – К. : Інформ.-вид. центр Держстату України, 2012. – 305 с.
9. Наукова та інноваційна діяльність в Україні за 2009 р. : стат. зб. / Держ. служба статистики України ; відп. за вип. І. В. Калачева. – К. : Інформ.-вид. центр Держстату України, 2010. – 347 с.
10. Наукова та інноваційна діяльність в Україні за 2007 р. : стат. зб. / Держ. служба статистики України ; відп. за вип. І. В. Калачева. – К. : Інформ.-вид. центр Держстату України, 2008. – 361 с.

Стаття надійшла до редакції 28.02.2013.

Відомості про автора

С. А. Попель, аспірант, Хмельницький національний університет.